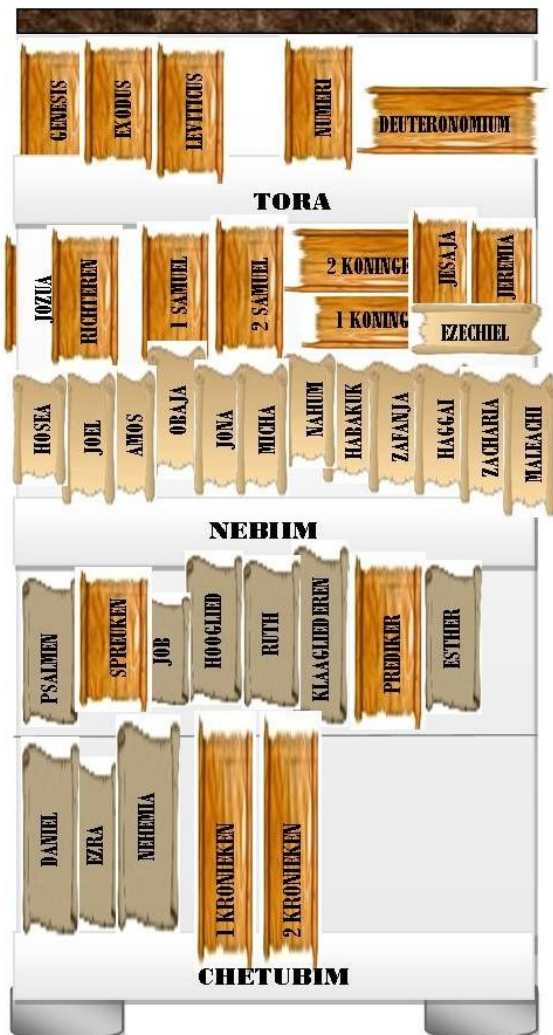

Brug naar de nieuwe tijd

Voor het joodse geloof betekende de confrontatie met de Griekse cultuur een zware uitdaging. Vele joden ruilden het oude geloof voor de nieuwe levensbeschouwing. Anderen sloten zich op in het getto van de voorouderlijke zeden en gewoonten. Het verzet tegen de Griekse cultuur en tegen de aanpassing leidden tenslotte tot de opstand van de Makkabeeën en de lange oorlogen die er op volgden. Oorlog die later evolueerde tot een regelrechte burgeroorlog tussen wetsgetrouwe joden en hellenistisch gezinde medeburgers. Die diepe crisis die het joodse volk verdeelde, was begonnen rond de vraag naar de aanpassing van het geloof aan de veranderde maatschappij. Hoever kon men met die verandering gaan? Wat betekende de trouw aan het overgeleverde woord van JHWH?

Twée stellingen

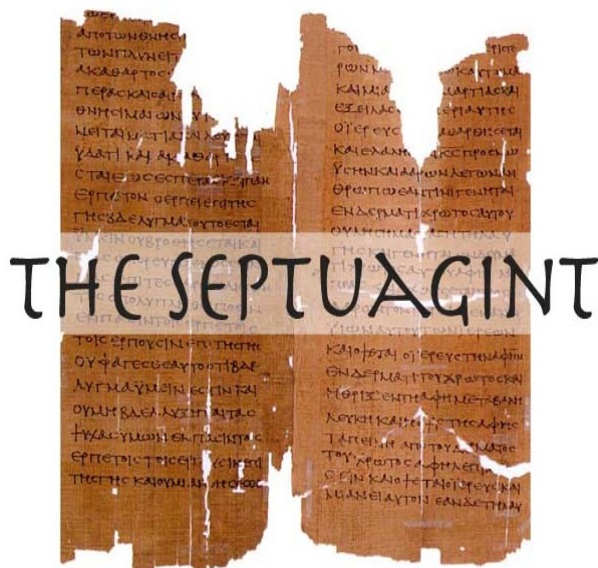
De Joden in Palestina hadden onder de leiding van de Makkabeeën, hierop een radicaal antwoord gegeven door de moderne Griekse cultuur als onverenigbaar met

het voorvaderlijk geloof af te wijzen. Maar de talrijke joodse geloofsgenoten die buiten Palestina woonden, reageerden op een andere manier. Dat diasporajodendom, aan de vooravond van het ontstaan van het christendom, wordt gemakkelijk over het hoofd gezien. En toch heeft het een zeer grote rol gespeeld, zowel voor de geschiedenis van het jodendom als voor het beginnende christendom. In de eeuwen rond het begin van onze tijdrekening woonden er meer joden buiten Palestina dan in het land zelf. Ook in onze tijd is dat trouwens zo! Ten gevolge van oorlogen, zware belastingen door vreemde heersers, economische achteruitgang en werkloosheid, waren vele joden uitgeweken en hadden zich gevestigd in de steden rond de Middellandse Zee. Ze woonden er samen in min of meer gesloten gemeenschappen die de eigen zeden en gebruiken in ere hielden. Ze huwden met volksgenoten, hadden eigen synagogen en soms een eigen administratie. Vaak werden die joodse kwartieren door de overheid erkend en beschermd. De belangrijkste van die joodse kolonies was gelegen in **Alexandrië**, de grote havenstad in Egypte. Deze stad was de culturele hoofdstad van het hellenisme. Er was een wereldberoemde universiteit, het Mu-seon, waar de meest vooraanstaande wijsgeren en geleerden van die tijd hun visies op wereld, God en mens verkondigden. Er ging een grote aantrekkingskracht van uit, ook op de joden, met als gevolg: geloofsafval, onverschilligheid en overgang naar andere wereldbeschouwingen.

Om hiertegen te reageren zag het jodendom in de diaspora zich gedwongen de uitdaging van het hellenisme te beantwoorden. Anders dan in Palestina probeerde men het positieve van de Griekse wereldbeschouwing te waarderen en in te passen in de joodse visie op God, mens en wereld. Men trachtte aan te tonen dat het joodse geloof in de éne God niet in tegenspraak was met de teer van de beste filosofen van die tijd en dat de joodse wijze van denken en leven ver verheven was boven de Griekse.

Anderzijds richtte men zich ook tot de niet-joden. De Joodse levensbeschouwing is beter dan de beste filosofie, betoogde men, en al het waardevolle en verhevene van de Griekse cultuur ligt er in vervat. Door het joods geloof aan te nemen moet men niets prijsgeven van alles wat de hellenistische cultuur aan humane waarden bevat.

De bijbel in het Grieks

THE SEPTUAGINT

Om de bijbelse boodschap aanvaardbaar te maken voor dat nieuwe publiek werd ze vertaald. Om te beginnen: letterlijk vertaald. De Hebreeuwse bijbel werd nu een Griekse bijbel: de beroemde **Septuaginta** (volgens de traditie vertaald door 70 joodse schriftgeleerden, vandaar de Latijnse naam *septuaginta*, wat 70 betekent). Deze Septuaginta was later de Bijbel van de apostelen en van de vroege Kerk. Sint-Paulus en de evangelisten

ontlenen er hun citaten van het Oude Testament aan. Bij dat vertaalwerk werden soms nuances in de tekst aangebracht die later van grote betekenis zouden blijken. Een voorbeeld daarvan is de bekende tekst van Jesaja 7,14 waar in het Hebreeuws staat: *Zie de jonge vrouw zal zwanger worden....* In de Griekse vertaling staat er: *Zie de maagd zal zwanger worden... »*. Mt. 1: 23 citeert de Griekse tekst en past hem toe op de maagdelijke geboorte van Jezus Christus. Nog belangrijker waren de gevallen waar men stond voor typische joodse begrippen die de Griekse cultuur niet kende. Dan moest men een beroep doen op verwante woorden en uitdrukkingen. Soms had dit grote gevolgen. Een voorbeeld hiervan. De Israëlieten beschouwden de mens als een eenheid. Bij de dood stierf de gehele mens. De Griekse filosofie beschouwde de mens als een samenstelling uit een geestelijk beginsel (de ziel) en een stoffelijk beginsel (het lichaam). Bij de dood werd die samenstelling ontbonden, maar de ziel bleef voortbestaan.

Het spreekt vanzelf dat dit verschil in mensopvatting belangrijke gevolgen had voor de wijze waarop men de bijbelse ideeën over schepping, dood en toekomstig leven van de mens verstond.

Uit die ontmoeting van bijbels geloof en hellenistische cultuur, in de eeuwen vóór het ontstaan van het christendom, zijn verschillende geschriften voortgekomen waarvan enkele een plaats gekregen hebben in de bijbel van de joden van Alexandrië en later in de christelijke bijbel. Meest bekende is het **boek Wijsheid**, een moedige en grootse poging om het oude geloof te confronteren met het nieuwe wereldbeeld en de nieuwe mensopvatting. Een voorbeeld van bijbelse actualisatie in de bijbel zelf. Het boek werd geschreven rond 100 vóór Christus.

Het boek Wijsheid

De auteur besteedt veel aandacht aan de persoon en zijn bestemming. Vroeger werd de mens gezien in functie van de gemeenschap waartoe hij behoorde. Ook de moeilijke vragen rond de vergelding van goed en kwaad kregen in dat licht een antwoord. Een goed mens sterft wel, zei men, maar zijn goede daden leven voort in de gemeenschap. Nu treedt de persoon op de voorgrond. Het nieuwe inzicht in het leven na de dood opent nu nieuwe perspectieven op een uiteindelijke vergelding buiten de grenzen van het aardse bestaan.

Zo kan het boek -Wijsheid, krachtiger dan ooit tevoren, de hoop uitspreken op een blijvend geluk bij God. *God heeft de mens geschapen voor een onvergankelijk leven en Hij heeft hem gemaakt tot een beeld van zijn eigen eeuwigheid¹. Zij die op God vertrouwen, zullen de waarheid verstaan, en zij die trouw zijn zullen in liefde bij hem verblijven, want genade en barmhartigheid vallen zijn uitverkorenen ten deel².* Geen wonder dat onze uitvaartliturgieën zo graag naar het boek Wijsheid grijpen voor de lezingen.

Wijsheid grijpen voor de lezingen. Wijsheid gaat nog een stap verder, door gebruik te maken van eigentijdse Griekse begrippen om eigenschappen van God te beschrijven. Ook dat is nieuw en een bewijs van de creatieve durf van een auteur die er van overtuigd is dat het oude geloof ook in het nieuwe gewaad hetzelfde

¹ Wijsheid 2: 23.

² Wijsheid 3: 9.

blijft. Zo ontleent hij aan de wijsgeren van zijn tijd het begrip *voorzienigheid* om het bezig-zijn-van-God-met-zijn-schepping uit te drukken. Om duidelijk te maken dat God goed is, gebruikt hij een woord dat zijn tijdgenoten zo vertrouwd in de oren klonk: de filantropie (mensliefvendheid). Op die manier wordt aan de mensen te verstaan gegeven dat de bijbel het hoge ideaal van de filantropie niet in de weg staat, maar juist mogelijk maakt. Het diaspora-jodendom heeft (de brug geslagen tussen het geloof van de bijbel en de Griekse mensopvatting. Gelovige joden als de auteur van hete boek Wijsheid hebben geprobeerd aan te tonen dat geloof en wetenschap elkaar niet in de weg staan. Dat het eerlijk zoekend mensenhart in het geschapene kan opklimmen tot de onzichtbare Schepper *Want uit de grootheid en de schoonheid van de schepsels wordt men door vergelijking de Schepper gewaar*³. De scherpzinnige ironie hekelt een bepaald soort geleerdheid dat voorbijgaat aan de diepe levensvragen, maar ook de pseudo-godsdienstigheid in haar toevlucht neemt tot godjes die men naar eigen maat vervaardigt⁴. In het diaspora-jodendom zullen de christelijke verkondigers later een goed gehoor vinden, zullen vele bloeiende Christengemeenschappen uit ontstaan die de weg zullen openen naar de heidenen uit de Grieks-Romeinse wereld. Wijsheid en verwante geschriften hebben door een moedige actualisatie de bijbelse boodschap toegankelijk gemaakt voor de beschaafde wereld van die tijd. Ze hebben getuigd dat die bijbelse boodschap geen zaak is van vervlogen eeuwen, maar levend woord dat zich richt tot de mensen van nu. Een woord dat niet vastzit in de verouderde gewaden van voorbije generaties, maar dat zich aantrekkelijk en eigentijds weet voor te doen zonder zichzelf te verloochenen.

Frans Van Segbroeck

3 Wijsheid 13: 5.

4 Wijsheid 13.